

УДК 159.942:159.925

Кас'янова Світлана Борисівна

аспірант кафедри психології та соціальної роботи Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ), майстер виробничого навчання Харківського центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості України

e-mail: Cvitl2015@gmail.com

ORCID 0000–0003–2972–9084

[https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1\(47\).145636](https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1(47).145636)

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
НА ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ ПОДОЛАННЯ СКЛАДНИХ
ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ**

В статті представлено результати емпіричного дослідження емоційного інтелекту та особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій слухачів (безробітних, які проходять професійну перепідготовку). Виявлено, що більшість респондентів емоційно обізнані, розуміють настрої, спонукання та бажання інших людей, схильні надавати їм підтримку. Проте вони мають невисокий рівень самоконтролю та їм складно управляти своїми емоціями. Особливості впливу емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій встановлені на основі кореляційного аналізу результатів. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці та впровадженні соціально-психологічних тренінгів щодо розвитку емоційного інтелекту та особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій, які б сприяли більш успішному працевлаштуванню безробітних.

Ключові слова: безробітні, слухачі, емоційний інтелект, особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій.

Постановка проблеми. Економічні зміни в Україні супроводжуються загостренням проблеми безробіття та зайнятості населення. Зростає тривалість періоду безробіття, збільшується кількість громадян, які шукають роботу. Багато з них змушені змінювати свою професію на іншу, більш відповідну вимогам сучасного ринку праці. Стійкість перед труднощами, готовність до професійного навчання (перенавчання), прагнення підвищити свою конкурентоздатність на ринку праці, бажання чим швидше подолати ситуацію безробіття, успішне працевлаштування залежать в значній мірі від емоційного інтелекту безробітного (здатності усвідомлювати почуття, керувати ними, мотивувати себе, розпізнавати почуття інших людей і будувати взаємини) та його особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій, актуальність дослідження яких набуває все більшого значення.

Аналіз літературних джерел свідчить, що увага багатьох вчених (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьев, Л. І. Анциферова, О. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, С. Кобаза, С. Мадді, О. В. Махнач, С. Л. Рубінштейн, А. О. Деркач, В. О. Бодров, В. Н. Марков) привернута до проблеми вивчення внутрішніх потенціалів людини, її особистісних ресурсів, які допо-

магають протистояти важким умовам, зберігати свою особистісну сутність, цілісність та ідентичність.

В. Н. Марков [10] визначає поняття особистісні ресурси як риси характеру, здібності, цінності та інші властивості, які є цілісною системою, що постійно оновлюється і розвивається. А. О. Деркач [5] до внутрішніх ресурсів особистості відносить психічні стани, здібності, особистісні якості, що можуть забезпечувати оптимізацію діяльності, підвищувати її ефективність. На думку В. О. Бодрова [3], внутрішні ресурси людини — це «функціональний потенціал, що забезпечує високий рівень реалізації її активності, виконання трудових завдань, досягнення заданих показників протягом певного часу», «особистісні якості та установки, які впливають на регуляцію поведінки». Отже, особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій, як і особистісні ресурси взагалі, можна вважати багатовимірним феноменом, який визначається певними особистісними якостями людини, що сприяють досягненню значущих життєвих цілей у важких, психотравмуючих, кризових, непередбачуваних та неконтрольованих життєвих обставинах, актуалізуючись за необхідності задля вирішення тих чи інших завдань [9]. Аналіз результатів психологічних досліджень дозволив виділити такі особистісні ресурси: психічний стан, життєстійкість, копінг-поведінку.

Суттєвим в контексті окресленої проблеми є питання впливу емоційного інтелекту на розвиток особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій. Аналіз теоретичних джерел свідчить, що емоційний інтелект — це складне структурне утворення [6; 7]. Існує декілька його моделей. В моделі здібностей емоційний інтелект розглядається як сукупність когнітивних здібностей для ідентифікації, розуміння та управління емоціями [12]. В змішаних моделях це — сукупність когнітивних та особистісних характеристик, навичок, які сприяють досягненню успіху в професійній діяльності, адаптації до реального життя, подолання стресу [2; 4; 8]. Спільною рисою існуючих підходів до визначення емоційного інтелекту є розуміння даного конструкту як здатності до ідентифікації, розуміння емоцій і управління ними [1; 11].

Проблема емоційного інтелекту знайшла певне відображення в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: сучасні теоретичні та емпіричні дослідження емоційного інтелекту (П. Саловей, Дж. Майер, Р. Бар-Он, Д. Гоулмен, Г. Гарднер, Д. В. Люсін, Е. Л. Носенко), вивчення емоційного інтелекту як інтегративної здібності людини до розуміння різноманітних емоційних впливів та управління ними (І. Н. Андрєєва, С. П. Деревянко, Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига), дослідження адаптивних та стрессозахисних функцій емоційного інтелекту (В. В. Овсянникова, І. Ф. Аршава, О. І. Власова, Е. Л. Носенко), розвитку емоційного інтелекту та його складових (М. О. Манойлова, О. М. Приймаченко). Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених різноплановим дослідженням феномену емоційного інтелекту, недостатньо вивченими залишаються його функції в ситуаціях, що висувають людині підвищені вимоги щодо рівня розвитку певних особистісних рис, внутрішніх ресурсів та поведінки, спрямованої на подолан-

ня складної життєвої ситуації. Таким чином, більш детального розгляду потребує вивчення впливу емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій.

Мета статті: теоретично та емпірично дослідити особливості впливу емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій слухачів соціономічних професій (безробітних).

Результати дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Харківського центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості України. До вибірки ввійшли слухачі соціономічних професій (безробітні) віком від 20 до 35 років в кількості 80 осіб, більшість яких (85 %) мала вищу освіту.

Для досягнення поставленої мети було використано методики: опитувальник емоційного інтелекту Н. Холла, тест самооцінки психічних станів Г. Айзенка, тест життєстійкості С. Мадді (в адаптації Д. О. Леонтьєва та О. І. Рассказової), опитувальник «Способи долаючої поведінки» Р. Лазаруса, С. Фолкман (в адаптації Т. Л. Крюкової, Є. В. Куфтяк, М. С. Замишляєвої) та метод рангової кореляції (коефіцієнт кореляції Спірмена ($r_{Сп}$)).

В результаті емпіричного дослідження встановлено, що слухачі мають високий (25,0 %), середній (52,5 %) або низький (22,5 %) рівень «інтегративного емоційного інтелекту» (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз дослідження емоційного інтелекту

Складові емоційного інтелекту	Кількість слухачів (%) в залежності від показника складової емоційного інтелекту		
	високий	середній	низький
Емоційна поінформованість	30 (37,5 %)	38 (47,5 %)	12 (15,0 %)
Управління своїми емоціями	4 (5,0 %)	32 (40,0 %)	44 (55,0 %)
Самотивація	30 (37,5 %)	36 (45,0 %)	14 (17,5 %)
Емпатія	28 (35,0 %)	48 (60,0 %)	4 (5,0 %)
Розпізнавання емоцій інших людей	36 (45,0 %)	36 (45,0 %)	8 (10,0 %)
Інтегративний емоційний інтелект	20 (25,0 %)	42 (52,5 %)	18 (22,5 %)

Інтегративний емоційний інтелект складається із суми показників п'яти складових. Розглянемо більш детально результати дослідження:

– більшість респондентів мають високі (37,5 %) або (47,5 %) середні показники за шкалою «Емоційній поінформованості», які свідчать про розвинуті здібності розуміння, оцінювання власних почуттів і емоційних станів;

– значна кількість респондентів (55,0 %) мають низькі показники за шкалою «Управління своїми емоціями». Для них властиве пригнічення своїх емоцій, невміння контролювати власні імпульси та пориви. Досліджувані з середніми показниками (40,0 %) характеризуються недостатнім рівнем самоконтролю та наявністю труднощів в керуванні своїми емоціями та почуттями. Лише 5 % респондентів мають високі показники за шкалою «Управління своїми емоціями». Вони емоційно компетентні, добре усві-

домлюють і розуміють свої емоції, тому успішно контактують з оточуючими, долають бар'єри в спілкуванні, використовують емоції як ресурс в управлінській взаємодії;

– більшість досліджуваних мають високі (37,5 %) або середні (45,0 %) показники «Самомотивації», які вказують на наявність хорошої внутрішньої мотивації, самодисципліни, наполегливості в досягненні поставлених цілей. Для слухачів (17,5 %) з низькими показниками важливу роль відіграють зовнішні стимули та контроль, в тому числі в складних та відповідальних ситуаціях;

– більшість слухачів мають високі (35,0 %) або середні (60,0 %) показники «Емпатії». Виражена здатність до емпатії викликає бажання знаходити в особі цієї людини емоційну підтримку та заспокійливий вплив. Слухачі (5 %) з низькими показниками сліпі до почуттів і думок інших, їх більше цікавлять їх власні переживання. Вони погано сприймають внутрішній світ іншої людини, її приховані емоції і смислові відтінки, не співзвучні з їхніми переживаннями;

– більшість слухачів мають високі (45,0 %) або середні (45,0 %) показники «Розпізнавання емоцій інших людей». Вони впливають на емоційний стан оточуючих, розпізнають їх почуття та емоції і лише невелика частина слухачів (10 %) нездатна точно та своєчасно визначити емоційний стан іншої людини.

При дослідженні впливу складових емоційного інтелекту на показники психічного стану (на основі кореляційного аналізу результатів) встановлено:

– від'ємні тісні зв'язки «Тривожності» з «Емоційною поінформованістю» ($r_{\text{Сп}} = -0,315$, $p < 0,01$), «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,666$, $p < 0,01$), «Самомотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,318$, $p < 0,01$), «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = -0,314$, $p < 0,01$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = -0,373$, $p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,510$, $p < 0,01$). Чим нижчі показники складових емоційного інтелекту, тим більше переживання емоційного неблагополуччя та будь-яка нестабільність може привести до подальшого розвитку тривожності;

– від'ємні тісні зв'язки «Фрустрації» з «Емоційною поінформованістю» ($r_{\text{Сп}} = -0,444$, $p < 0,01$), «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,685$, $p < 0,01$), «Самомотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,536$, $p < 0,01$), «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = -0,536$, $p < 0,01$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = -0,373$, $p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,493$, $p < 0,01$). Чим нижчі показники складових емоційного інтелекту, тим частіше проявляється у людини незадоволення собою в ситуації розчарування, нездійснення будь-якої значущої мети, потреби;

– від'ємні тісні зв'язки «Агресивності» з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,334$, $p < 0,01$), «Самомотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,286$, $p < 0,01$), від'ємний достатній зв'язок з «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,224$, $p < 0,01$). Чим нижчі показники складових емоційного інтелекту, тим більш вірогідна агресивна поведінка, метою якої є спричинення шкоди оточуючим або перебування в афективному стані (гнів, злість);

– від’ємні тісні зв’язки «Ригідності» з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,629, p < 0,01$), «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,420, p < 0,01$), «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = -0,419, p < 0,01$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = -0,460, p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,521, p < 0,01$). Низькі показники складових емоційного інтелекту призводять до повної нездатності в зміні наміченої програми діяльності в умовах перебудови.

При дослідженні впливу складових емоційного інтелекту на показники життестійкості (на основі кореляційного аналізу результатів) встановлено:

– позитивні тісні зв’язки «Життестійкості» з «Емоційною поінформованістю» ($r_{\text{Сп}} = 0,336, p < 0,01$), «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = 0,592, p < 0,01$), «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = 0,590, p < 0,01$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = 0,299, p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = 0,555, p < 0,01$). Чим вищі показники емоційного інтелекту, тим більше людина задоволена власною діяльністю; вірить в реалізацію планів; розглядає життя як спосіб набуття досвіду; тим стійкішою буде вона перед труднощами і швидше пристосується до будь-яких життєвих змін.

При дослідженні впливу складових емоційного інтелекту на стратегії копінг-поведінки (на основі кореляційного аналізу результатів) встановлено:

– від’ємний тісний зв’язок «Дистанціювання» з «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,401, p < 0,01$), від’ємні достатні зв’язки з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,223, p < 0,05$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = -0,240, p < 0,05$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,254, p < 0,05$). Чим краще людина управляє своїми емоціями, розпізнає емоції інших людей та має високий рівень самотивації, тим менше вона буде дистанціюватись від проблеми, а навпаки, намагатиметься знайти спільну мову з оточуючими для її вирішення;

– позитивні тісні зв’язки «Самоконтролю» з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = 0,333, p < 0,01$), «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = 0,296, p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = 0,325, p < 0,01$), позитивні достатні зв’язки з «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = 0,247, p < 0,05$), «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = 0,241, p < 0,05$). Самоконтроль передбачає подолання негативних переживань за рахунок стримування емоцій, високого контролю поведінки, прагнення до самовладання, самотивації;

– від’ємні тісні зв’язки «Втечі — уникнення» з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = -0,283, p < 0,01$), «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = -0,334, p < 0,01$), від’ємні достатні зв’язки з «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = -0,264, p < 0,05$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = -0,244, p < 0,05$). Чим вищі показники емоційного інтелекту, тим менше людина буде реагувати на труднощі за типом ухилення (заперечення проблеми, фантазування, невиправдане очікування) та зможе вибрати більш конструктивні стратегії копінг-поведінки;

– позитивні тісні зв’язки «Планування рішення проблеми» з «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = 0,401, p < 0,01$), «Самотивацією» ($r_{\text{Сп}} = 0,410, p < 0,01$), «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = 0,296, p < 0,01$), «Розпізнаванням

емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = 0,292$, $p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = 0,401$, $p < 0,01$). Високий розвиток складових емоційного інтелекту сприяє подоланню проблеми за рахунок цілеспрямованого аналізу ситуації, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, минулого досвіду та наявних ресурсів;

– позитивні тісні зв'язки «Позитивної переоцінки» з «Емоційною поінформованістю» ($r_{\text{Сп}} = 0,372$, $p < 0,01$), «Управлінням своїми емоціями» ($r_{\text{Сп}} = 0,353$, $p < 0,01$), «Самомотивацією» ($r_{\text{Сп}} = 0,312$, $p < 0,01$), «Емпатією» ($r_{\text{Сп}} = 0,367$, $p < 0,01$), «Інтегративним емоційним інтелектом» ($r_{\text{Сп}} = 0,409$, $p < 0,01$), позитивний достатній зв'язок з «Розпізнаванням емоцій інших людей» ($r_{\text{Сп}} = 0,255$, $p < 0,01$). Чим вищий рівень емоційного інтелекту, тим легше людина долає негативні переживання в зв'язку з проблемою за рахунок позитивного її переосмислення та розгляду її як стимулу для особистісного зростання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В процесі емпіричного дослідження виявлено, що значна кількість слухачів мають високий або середній рівень розвитку емоційного інтелекту. Вони в основному володіють інформацією про природу емоцій та емоційних станів, можуть ставити себе на місце іншого, враховувати в процесі прийняття рішень почуття та емоції інших людей. Проте за шкалою «Управління своїми емоціями» слухачі мають середні (40 %) та низькі (55 %) показники, що свідчить про невисокий рівень розвитку самоконтролю, наявність труднощів в керуванні своїми емоціями та почуттями.

При дослідженні впливу складових емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій (за даними кореляційного аналізу) встановлено: від'ємні тісні та достатні зв'язки з «Тривожністю», «Фрустрацією», «Агресивністю», «Ригідністю»; позитивні тісні та достатні зв'язки з «Життєстійкістю»; позитивні тісні та достатні зв'язки з конструктивними стратегіями копінг-поведінки: «Самоконтролем», «Плануванням рішення проблеми», «Позитивною переоцінкою»; від'ємні тісні та достатні зв'язки з неконструктивними стратегіями копінг-поведінки: «Дистанціюванням», «Втечею — уникненням». Чим вищі показники емоційного інтелекту, тим краще особистість може знайти рівновагу між емоціями та розумом, відчути внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити потреби та мотиви поведінки, скорегувати стратегію життя, виявити свої потенційні можливості, здібності та таланти, обрати професійну діяльність. Розвинений емоційний інтелект дає можливість сформуванню такої системи переконань про себе, про світ, про відносини зі світом, яка допомагає впоратися зі стресами та сприймати їх як менш значущі.

Перспектива подальших досліджень полягає в розробці та впровадженні соціально-психологічних тренінгів щодо розвитку емоційного інтелекту та особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій, які б сприяли більш успішному працевлаштуванню безробітних.

Список використаних джерел і літератури

1. Андреева И. Н. Об истории развития понятия «эмоциональный интеллект» / И. Н. Андреева // Вопросы психологии. — 2008. — № 5. — С. 83–95.
2. Бар-Он Р. Эмоциональный интеллект: Описание / Р. Бар-Он // Журнал практического психолога. — 2009. — № 3. — С. 37–45.
3. Бодров В. А. Проблема преодоления стресса. Часть 2: Процессы и ресурсы преодоления стресса / В. А. Бодров // Психологический журнал. — 2006. — Т. 27, № 2. — С. 113–123.
4. Гоулмен Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулмен; пер. с англ. — М.: Астрель, 2009. — 478 с.
5. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека / А. А. Деркач. — М.: РАГС, 2000. — 536 с.
6. Кас'янова С. Б. Вплив емоційного інтелекту на життєстійкість безробітних / С. Б. Кас'янова // Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України: збірник наукових праць за результатами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів (27 листопада 2017 р., м. Київ). — Київ: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2017. — № 1. — С. 54–61.
7. Кас'янова С. Б. Розвиток емоційного інтелекту — шлях до ефективного лідерства / С. Б. Кас'янова // Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України: збірник наукових праць за результатами V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів (24 листопада 2016 р., м. Київ). — Київ: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2016. — № 2. — С. 35–41.
8. Льюсин Д. В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн / Д. В. Льюсин // Психологическая диагностика. — 2006. — Т. 4. — С. 3–22.
9. Мадди С. Смыслообразование в процессе принятия решений / С. Мадди // Психологический журнал. — 2005. — № 6. — С. 87–101.
10. Марков В. Н. Личностно-профессиональный потенциал управленца и его оценка / В. Н. Марков. — М.: РАГС, 2001. — 60 с.
11. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е. Л. Носенко // Психологія і суспільство. — 2004. — № 4 (18). — С. 95–109.
12. Mayer J. Emotional intelligence as a standard intelligence / J. Mayer, P. Salovey, D. Caruso, G. Sitarenios // Emotion (Washington, DC). — 2001. — Vol. 1, № 3. — P. 232.

REFERENCES

1. Andreeva, I. N. (2008). Ob istorii razvitiya ponyatiya «Emotsional'nyi intellekt» [On the history of the development of the concept of «Emotional Intelligence»], *Voprosy psikhologii — Questions of Psychology*, 5 [in Russian].
2. Bar-On, R. (2009). Emotsional'nyi intellekt: Opisanie [Emotional Intelligence: Description], *Zhurnal prakticheskogo psikhologa — Journal of Practical Psychology*, 3 [in Russian].
3. Bodrov, V. A. (2006). Problema preodoleniya stressa. Chast' 2. Processy i resursy preodoleniya stressa [The problem of overcoming stress. Part 2. Processes and resources to overcome stress]. *Psikhologicheskii zhurnal — Psychological Journal*, 27 (2) [in Russian].
4. Goleman, D. (2009). Emotsional'nyy intellekt [Emotional intelligence]. (Trans). Moscow: Astrel [in Russian].
5. Derkach, A. A. (2000). Akmeologiya: lichnostnoe i professional'noe razvitie cheloveka [Acmeology: personal and professional development of a person], Moscow: RAGS [in Russian].
6. Kasianova, S. B. (2017). Vplyv emotsiinoho intelektu na zhyttiistiikistbezrobitnykh [Effect of emotional intelligence on the hardiness of the unemployed]. *Zbirnyk naukovykh prats: za rezultaty VI vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta aspirantiv «Orhanizatsiino-upravlinski ta psykholohichni aspekty suchasnoho rynku pratsi Ukrainy» (27 lystopada 2017 r., m. Kyiv) — Collection of scientific works: on results VI Allukrainian research and practice conference of students and graduate students «Organizationally-administrative and psychological aspects of modern labour-market of Ukraine», 1*, Kyiv: Ukrainian State Employment Service Training Institute [in Ukrainian].

7. Kasianova, S. B. (2016). Rozvytok emotsiinoho intelektu — shliakh do efektyvnoho liderstva [*Development of emotional intellect is a way to effective leadership*]. Zbirnyk naukovykh prats: za rezultatamy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta aspirantiv «Orhanizatsiino-upravliniski ta psykholohichni aspekty suchasnoho rynku pratsi Ukrainy» (24 lystopada 2016 r., m. Kyiv) — Collection of scientific works: on results V Allukrainian research and practice conference of students and graduate students «Organizationally-administrative and psychological aspects of modern labour-market of Ukraine», 2, Kyiv: Ukrainian State Employment Service Training Institute [in Ukrainian].
8. Lyusin, D. V. (2006). Novaya metodika dlya izmereniya emotsional'nogo intelektu: oprosnik EmIn [*A new technique for measuring emotional intelligence: the questionnaire Emin*]. Psikhologicheskaya diagnostika — Psychological diagnostics, Vol. 4 [in Russian].
9. Maddi, S (2005). Smysloobrazovanie v protsesse prinyatiya reshenii [*Sense formation in the process of making decisions process*], Psikhologicheskii zhurnal — Psychological Journal, 6 [in Russian].
10. Markov, V. N. (2001). Lichnostno-professional'nyi potentsial upravlentisa i ego otsenka [*Personnel and professional potential of the manager and his evaluation*], Moscow: RAGS [in Russian].
11. Nosenko, E. L. (2004). Emocinyyny intelekt yak socialno znachushcha integralna vlastyvyist osobystosti [*Emotional intelligence as socially significant integrated feature of personality*]. Psykhologiya i suspilstvo — Psychology and society, 4 (18) [in Ukrainian].
12. Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., & Sitarenios, G. (2001). Emotional intelligence as a standard intelligence. *Emotion* (Washington, DC), Vol. 1, 3 [in English].

Касьянова Светлана Борисовна

аспирант кафедры психологии и социальной работы Института подготовки кадров государственной службы занятости Украины (Киев), мастер производственного обучения Харьковского центра профессионально-технического образования государственной службы занятости Украины

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЛИЧНОСТНЫЕ РЕСУРСЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ СЛОЖНЫХ ЖИЗНЕННЫХ СИТУАЦИЙ

Резюме

В статье представлены результаты эмпирического исследования эмоционального интеллекта и личностных ресурсов преодоления сложных жизненных ситуаций слушателей (безработных, которые проходят профессиональную переподготовку). Выявлено, что большинство респондентов эмоционально осведомлены, понимают настроения, побуждения и желания других людей, склонны оказывать им поддержку. Однако они имеют невысокий уровень самоконтроля и им сложно управлять своими эмоциями. Особенности влияния эмоционального интеллекта на личностные ресурсы преодоления сложных жизненных ситуаций установлены на основе корреляционного анализа результатов. Перспектива дальнейших исследований заключается в разработке и внедрении социально-психологических тренингов по развитию эмоционального интеллекта и личностных ресурсов преодоления сложных жизненных ситуаций, способствующих более успешному трудоустройству безработных.

Ключевые слова: безработные, слушатели, эмоциональный интеллект, личностные ресурсы преодоления сложных жизненных ситуаций.

Kasianova Svitlana Borisovna

Ph.D. student at the Department of Psychology and Social Work, Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv, Ukraine; master of job training at the Kharkiv Craft Training Centre, State Employment Service, Ukraine

**INFLUENCE OF FEATURES OF EMOTIONAL INTELLIGENCE
ON THE PERSONAL RESOURCES IN OVERCOMING DIFFICULT LIFE
SITUATIONS**

Abstract

The article presents the results of an empirical study about the emotional intelligence and personal resources in overcoming students' difficult life situations (unemployed who undergo professional retraining). It is revealed that the majority of respondents are emotionally aware, understand the mood, motivation and desire of other people, tend to support them. However, they have a low level of self-control and it is difficult for them to manage their emotions. According to the correlation analysis studying the influence of the emotional intelligence components on personal resources it was established: reverse tight and sufficient connections with «Anxiety», «Frustration», «Aggressiveness», «Rigor»; positive tight and sufficient connections with «Resilience»; positive tight and sufficient connections with constructive strategies of coping behavior — «Self-control», «Planning a solution to a problem», and «Positive reevaluation»; negative tight and sufficient connections with non-constructive coping-behavior strategies — «Distancing», «Escape-Avoidance».

The higher the level of emotional intelligence, the better the person can find the balance between emotions and intelligence, feel the inner freedom and responsibility for themselves, understand the needs and motives of behavior, adjust the strategy of life, identify own potential, abilities and talents and choose professional activities. The developed emotional intelligence makes it possible to form such a system of beliefs about themselves, about the world, about relationships with the world, which helps to cope with stress and perceive them as less significant.

The prospect of further research is to develop and implement of socio-psychological trainings elaborating emotional intelligence and personal resources that would contribute employment that is more successful.

Key words: unemployed, students, emotional intelligence, personal resources in overcoming of difficult life situations.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2018